

MELLÁR TAMÁS

Kis, nyitott gazdaságok stabilitásához célszerű az euróövezeti csatlakozás

Neményi Juditnak és Oblath Gábornak az euró bevezetését körüljáró, rendkívül alapos tanulmánya mindenképpen alkalmas arra, hogy a témában vitát indítson el, s hatására a közgazdász-társadalom módszeresen továbbgondolja a felmerülő részletkérdéseket. A felvetés időzítése is nagyon jó, mert a kormány hivatalosan levette a napirendről a csatlakozást (bejelentvén, hogy 2020 előtt biztosan nem lesz eurónk), holott igen fontos lenne a gazdaságpolitikai gondolkodás homlokterében tartani a témát, hogy ne legyen ez az évtized is – a megelőzőhöz hasonlóan – elveszett.

1. Alapvetően egyetérthetünk a szerzők azon megállapításával, hogy a magyar gazdaság az elmúlt néhány esztendőben egyre távolabb került az euróövezeti csatlakozástól: míg 2002-ben széles körű egyetértés volt a 2007-es lehetséges csatlakozást illetően, ma a 2020-as céldátum realitása tekintetében is komoly kételyek fogalmazódnak meg szakértői körökben.

A határidő kitolódásában több tényező is szerepet játszott, amelyek közül a legfontosabbak a következők: *a*) a válság kitörése után kialakult bizonytalan világgazdasági helyzet, *b*) a csatlakozási feltételek változása (szigorodása), *c*) a magyar kormány(ok) csatlakozási szándékának gyengülése. Érdemes ezek közül kiemelni a kormányok, s különös tekintettel a második Orbán-kormány európai uniós és euróövezeti szkepszisét. Ez a határozott ellenállás bizonyosan meghatározó jelentőségű lesz a következő két-három esztendő gazdaságpolitikájában.

2. Nagyrészt egyetérthetünk a szerzők azon megállapításával, hogy az euróövezeti csatlakozás feltételeit célszerű lenne teljesíteni a csatlakozási szándéktól függetlenül is, mert azok a magyar gazdaság stabilizációja és a felzárkózás szempontjából is igen fontosak.

Érdemes viszont kiemelni azt, hogy ez a megállapítás sokkal inkább (vagy sokkal nyilvánvalóbban) igaz a „rég” – maastrichti – kritériumok, valamint a stabilitási és növekedési egyezmény tekintetében, mint az „új” kritériumok, például az euró-plusz egyezménnyel kapcsolatban. Itt elsősorban arra gondolunk, hogy vajon a kevésbé fejlett Magyarország gazdasági felzárkózása hogyan mehet végbe a tagországok költségvetési politikáinak sokkal erősebb összehangolása esetén. Vajon a modernizációs törekvések, az erősebb állami szerepvállalás a gazdaságfejlesztésben, a felnövekvő

iparágak nagyobb védelme kivitelezhető lenne-e a 2012 elején elfogadott költségvetési szerződés érvényesülése mellett? Fontos felidézni, hogy az elmúlt két évtizedben a kevésbé fejlett országok felzárkózása nem tekinthető igazán sikertörténetnek. Görögország, Portugália és Spanyolország példája egyértelműen bizonyítja, hogy a sikeres felzárkózáshoz pusztán a közös valuta használata messze nem elégséges.

3. A szerzők az euró hazai bevezetésének feltételei közül kiemelten fontosnak tekintik azoknak az intézményeknek és mechanizmusoknak a megteremtését és megbízható működését, amelyek elháríthatják az árak és a bérek túlzott emelkedésének veszélyét. A legfőbb veszélyt abban látják, hogy a termelékenység javulásához képest túl gyors béremelkedés visszavetheti a versenyképességet, illetve a viszonylag magas infláció miatt alacsony reálkamat destabilizáló hatású lehet.

A külföldi tapasztalatok valószínűsíthetik ezt a veszélyt, és a főáramú makroökonomia alapján kialakított modellek eredményei is ezt erősíthetik, de az elmúlt évek hazai történései nem ebbe az irányba mutatnak. Magyarországon ugyanis tipikus volt, hogy a reálbérek emelkedése jelentősen elmaradt a termelékenység növekedése mögött: míg az előbbi 20 százalékkal nőtt 1990-hez képest, addig az utóbbi 80 százalékkal bővült. Az infláció emelkedéséért nem a bérek, hanem sokkal inkább a költségvetés volt a felelős, egyfelől a többletkereslet generálása, másfelől pedig a hatósági árak és az adók (áfa, jövedéki adó) emelése miatt.

Ugyanakkor az elmúlt években euró nélkül is tapasztalhattuk az alacsony reálkamat makrogazdasági instabilitást okozó természetét a devizában történt eladósodás kapcsán. Itt sem a bérek jelentős, termelékenységet meghaladó növekedése játszotta a meghatározó szerepet, hanem az olcsó külföldi hitel lehetősége és az alacsony bérek miatti alacsony megtakarítási hajlandóság. Mindez egy gyenge pénzügyi szabályozással, illetve a kormányok ugyancsak felelőtlen magatartásával együtt vezetett a máig ható válsághoz. Kérdéses, hogy ebből a példából vajon a résztvevők (állam, bankok, háztartások) képesek voltak-e tanulni.

4. A szerzők nemigen foglalkoztak annak az ellentmondásnak a magyarázatával, hogy az elmúlt hat-nyolc év kormányai miért vonakodtak teljesíteni a csatlakozási feltételeket, amikor azok (függetlenül a csatlakozás időpontjától) az általános makrogazdasági egyensúly szempontjából is igen fontosak lettek volna.

A lehetséges indokok közül csak néhányat említünk e helyütt:

a) Az aktuális gazdaságpolitikai rezsimek rendre meg voltak arról győződve, hogy a forint árfolyamának meghatározása révén komolyan javítani lehet a külkereskedelmi mérleget, a leértékelés révén bővíthet az export, és ez hozzájárulhat a fellendüléshez. Ez a tézis még a devizaadósságok felhalmozódása előtt sem volt helytálló, mert a versenyképességet legfeljebb csak átmenetileg lehet leértékeléssel javítani, de tartósan nem. Akkor pedig végképpen nem használható élénkítésre, amikor a gazdasági szereplők nagy része devizában adósodik el, mert ekkor a negatív vagyongyűjtésből következő fogyasztáscsökkenés messze meghaladja az export növekedéséből származó keresletbővülést.

b) A rendszerváltozás utáni kormányok ugyancsak azonosultak azzal a tézissel, hogy a felzárkózás szükségképpen magasabb inflációval jár, és ilyenkor az infláció mérséklésének jelentős növekedési és jóléti áldozata van, ezért nem törekedtek az

árszínvonal-emelkedés mérséklésére. Ugyanakkor viszont azt is felismerték, hogy az infláció időnkénti megemelése javíthatja az államháztartási egyenleget, csökkenti a kiáramlott vásárlóerőt és a forintadósságok reálértékét. Ez a nézőpont azért rögzülhetett, mert a politikusi mentalitásnak megfelelően jelentősen túlértékeli a rövid távon várható pozitív hatásokat a hosszú távon rögzülő negatív hatásokkal (magas inflációs várakozások, bizalomcsökkenés, bizonytalanság fokozódása) szemben.

c) Az adók csökkentése javítja a tőkevonzó képességet, és ezért növeli a versenyképességet, következésképpen egy felzárkózó országnak nem lehet érdeke az egységes adórendszert célul kitűző monetáris (valójában már: költségvetési) unió felé közeledni. Ezt a vélekedést azonban sem az elmélet, sem a tapasztalat nem támasztja alá, tehát a leghelyesebb lenne a gazdaságpolitikai hiedelmek közé sorolni. Az elmúlt két év jól mutatja, hogy az adórendszer változtatása révén egy kicsit sem nőtt a versenyképesség.

5. Az euróövezeti csatlakozás kapcsán nem elhanyagolandó az a kérdés, hogy vajon a monetáris unió jelenlegi válsága miként oldódik meg, ha egyáltalán megoldódik-e. Nyilván nem célszerű egy szétesőfélben lévő társasághoz kapcsolódni, s az abból származó válságterheket magunkra vállalni. A politikus, a szakértő, de még az utca embere is úgy véli, hogy indokolt a kivárás, nem szabad elhamarkodottan dönteni, várjuk meg, hogy mire fut ki ez az egész, és majd akkor döntsünk a csatlakozás ügyében, ha minden világos lesz. Ez logikus és igen kézenfekvő álláspont, de gyakorlatilag nem kivitelezhető.

a) Itt és most kell döntéseket hozni, amelyek kihatnak a későbbi lehetőségeinkre is. Ha például a 2012 elején elfogadott költségvetési szerződéshez való csatlakozásra fenntartottuk volna elutasító válaszunkat, akkor nagy valószínűséggel végérvényesen bezártunk volna jó néhány kaput magunk előtt.

b) Nem ringathatjuk magunkat abban a hitben, hogy ha kimaradunk, akkor egyedül megúszhatjuk a válságot. Magyarország kis, nyitott ország, jelentős külföldi tőkebefektetésekkel, erősen integrálódva az EU-ba. Ha szétesik a monetáris unió, akkor ennek mi is kárvallottjai leszünk, és komoly veszteségeket szenvedünk akkor is, ha nem vagyunk tagjai az euróövezetnek. Még középtávon sem tudjuk jelentősen oldani gazdasági függőségünket az EU-tól, bármilyen sikerekkel kecsegtetnének is a közel- és távol-keleti kapcsolatok.

c) A magyar gazdaság makrogazdasági helyzete (gyenge versenyképesség, jelentős külső adósságok) és a kormányzati gazdaságpolitika tapasztalatai azt mutatják, hogy néhány év távlatában biztosan nem leszünk képesek olyan monetáris és költségvetési politikát teremteni, amely nagyobb gazdasági biztonságot (stabilabb pénzt, alacsonyabb kamatlábat) és prosperitást eredményez, mint amit az euróövezet ma ígérni tud.

d) A dilemma természetesen megmarad az euróövezeti csatlakozás előtt álló országok számára: a nagyobb biztonság érdekében vajon mekkora (költségvetési) függetlenséget érdemes feláldozni, illetve a Gazdasági és Monetáris Unió vajon a költségvetési fegyelem megteremtéséért cserébe képes-e megfelelő gazdasági biztonságot garantálni. Ez utóbbi alapvetően azon fog múlni, hogy az EU legerősebb országai mennyire lesznek hajlandók a GDP-jük mainál lényegesen nagyobb részét feláldozni az újraelosztás oltárán.